

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบาย โดยกระบวนการทัศน์แบบพุทธ

Western Human Rights: The Application and The Process of Buddhist Paradigm

อำนวย ยัสโยธา¹ | Amnuay Yussayotha

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้เป็นความพยายามที่จะนำสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกที่ประกาศใช้โดยองค์การสหประชาชาติ มาประยุกต์อธิบายโดยกระบวนการทัศน์แบบพุทธ ในส่วนของตะวันตกประมวลสรุปจากปฏิญญา 3 ฉบับ คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของเด็กปี ค.ศ. 1959 และ ปฏิญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อหญิง ปี ค.ศ. 1967 โดยนำมาตกผลึกเป็น 3 ประเด็น คือ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และ ฆราวาสภาพ แล้วนำมาประยุกต์อธิบายตามกรอบคิดแบบพุทธ ในพระสูตร และ พระวินัย

จากการศึกษาพบว่าโดยนามบัญญัติ (wording) พุทธศาสนาไม่ได้ใช้คำว่า “สิทธิมนุษยชน” แต่โดยสาระบัญญัติ (essence) พบว่ามีหลายส่วนที่มีความหมายแบบเดียวกัน กล่าวคือ 1) สิทธิเสรีภาพ ใน ปาวรณาสสูตร เปิดโอกาสให้ภิกษุมีสิทธิที่จะว่ากล่าวตักเตือนกันได้โดยเมตตาจิต ในจกัถวัตติสูตร (เรื่อง เบญจศีล) มิให้ละเมิดสิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน และภริยาของผู้อื่น ให้พูดเฉพาะเรื่องที่เป็นจริง และให้ติดต่อสื่อสารกันในขณะที่มีสติสัมปชัญญะ ในอริยมรรคมีองค์ 8 (องค์ที่ 5) สอนว่าผู้ที่บรรลุมรรคธรรมไม่พึงประกอบ “มิจฉวนาณิชา” (อาชีพที่เบียดเบียนชีวิตอื่น) ในอภิปรายนิยตธรรม 7 (ข้อ 5) สอนเรื่องการคุ้มครองสิทธิสตรี ใน อรรถกถาธรรมบทสามเนรรพาสสูตร สอนเรื่องการคุ้มครองสิทธิเด็ก

¹ศาสตราจารย์ สำนัวิชาพหุภาษาและการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ติดต่อได้ที่ amnuay.yu@wu.ac.th

¹Professor, School of Languages and General Education, Walailak University, e-mail: amnuay.yu@wu.ac.th

ในกาลามสูตร สอนเรื่องเสรีภาพทางความเชื่อและความคิดเห็น 2) ความเสมอภาค แบบตะวันตกถือว่าแม้จะต่างชาติ ศาสนา เพศ ภาษา สีผิว ฯลฯ แต่ทุกคนก็เสมอกัน โดยศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ จึงไม่พึงเลือกปฏิบัติต่อกัน ส่วนคติแบบพราหมณ์ถือว่า มนุษย์ถูกลิขิตจากอวัยวะที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งสูงต่ำไม่เท่าเทียมกันของพรหม ฐานะทางสังคมจึงไม่เสมอกัน ในขณะที่คติแบบพุทธถือว่ามนุษย์เสมอกันโดย ชาติกำเนิด โดยกรรม แต่ต่างกันในเรื่อง การทำหน้าที่ กล่าวคือ โดยชาตินำเกิดถือว่าต่างก็มาจากกรรมมารดา โดยกรรมถือว่าถ้าทำดีก็จัดอยู่ในวรรณะสูง แต่ถ้าทำชั่วกรรมชั่วก็จัดอยู่ในวรรณะต่ำ อย่างไรก็ตาม มนุษย์ถูกสมมติเรียกให้ต่างกันเพราะการทำหน้าที่ คือถ้าทำหน้าที่สั่งสอนผู้อื่นก็เรียกว่า “พราหมณ์” ถ้าเป็นนักรบก็เรียกว่า “กษัตริย์” ถ้าทำมาค้าขายก็เรียกว่า “แพศย์” ถ้าเป็นกรรมกรก็เรียกว่า “ศูทร” และ 3) ภราดรภาพ แบบตะวันตกถือว่ามนุษย์เป็นภราดรกันในฐานะ “हितกร” (ผลงานสร้าง) ของพระเจ้า จึงพึงปฏิบัติต่อกันอันญาติพี่น้อง ในขณะที่แบบพุทธถือว่าสรรพสัตว์เป็นเสมือนญาติพี่น้องใน “สังสารวัฏ” จึงพึงมีเมตตาต่อกัน เมื่อประกอบบุญกุศลใดมา ก็พึงแผ่เมตตาให้แก่กัน

อย่างไรก็ตาม มีบางมิติที่ต่างกัน คือ 1) แบบตะวันตกเน้นเสรีภาพนอกตัว แต่แบบพุทธถือว่าเสรีภาพที่แท้จริงคือเสรีภาพในตัว (เสรีภาพทางจิต) และ 2) แบบตะวันตกมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์บนพื้นฐานแห่งสิทธิ จึงสร้างกำแพงแห่งสิทธิไว้ป้องกันตน ทำให้มนุษย์อยู่อย่างแยกส่วนแบบตัวใครตัวมัน (Individualism) ในขณะที่แบบพุทธตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งเมตตา ความเมตตาจึงเป็นเสมือนสะพานทอดเชื่อมให้มนุษย์หันหน้าเข้าหากันแบบรวมส่วน (Collectivism) ฉะนั้น ถ้าสามารถผสาน 2 กระบวนทัศน์นี้เข้าด้วยกัน จะทำให้สิทธิมนุษยชนมีความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์แบบพุทธ สิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชนในพุทธศาสนา

Abstract

The objective of this academic paper is to interpret western human rights declared by United Nations by applied Buddhist Paradigm. The Western human rights are that of the Three Declarations i.e., the Universal Declaration of Human Rights (1948), the Declaration on the Rights of the Child (1959), and Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women (1979).

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

The author has crystallized the three Declarations into 3 contents: 1) human rights, 2) equality, and 3) brotherhood. Later, the author explained these three declarations by applied Buddhist concept from the Sutra and the Vinaya.

The study revealed that by wording Buddhism did not use the term “human rights” directly, but utilized the same essence in other words i.e., freedom, equality, and brotherhood. 1) “Freedom” found in the Pavarana Sutra where chances opened to loving kindness monks to admonish other monks, the Cakkavatti Sutra (the 5 Sīlas or 5 precepts) mentioned not to violate other beings, their belonging, and their wives, and suggested to do righteous speaking and communicated with awareness as well, while the Noble Eightfold Path (No. 5) stated that those who wish to attain enlightenment should not earn their living mischievously, in the 7 conditions of welfare or the 7 Aparihāṇiyadhamma (No. 5) told us about women rights, While the Commentary on the Novice Rāhula Sutra mentioned children rights, and the Kālāma Sutra stressed on freedom of faith and opinions. 2) “Equality” explained differently; (1) in the West equality show no different in nation, religion, gender, language, and race according to human rights all of us were equal, (2) Brahmanism stated that all human being were not equal since they were born from different parts of the Brahman, and (3) Buddhism believes that human beings were born equally, but actions differentiate us for instance born in high caste, Buddhism referred to those who were righteous and low caste referred to those who did mischievous actions. Moreover, the Buddha also redefined Brahmanism’s caste system. To the Buddha human beings classified differently based on their duties i.e., Brahman were those who teach, worriers were Kashatriya, while craftsmen were Vaishaya, and labors were Shudra. and 3) “Brotherhood” Western believed that all human beings were brother since we all were handicraft of

God. Therefore, we all should treat each other like our family members. While Buddhism stated that all beings were related in the round of rebirth, we should be kind to each other. Whenever we did merit, we should share to us all.

However, there were some different aspects should be mentioned: 1) freedom in the West referred to outer freedom, while Buddhism referred to inner freedom (spiritual freedom). 2) Human Relation, Western see human relation based on rights, this led them to protect their rights intensively, and caused them to live individually. While Buddhists lived their lives through loving kindness. Loving kindness acted like bridges that collected all human beings to live collectively. Therefore, human rights would be more unity if we can merge these two aspects smoothly.

Keywords: Buddhist Paradigm, Human Rights, Human Rights in Buddhism

บทนำ

คำว่าสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกหมายถึงสิทธิมนุษยชนที่ประกาศใช้โดยองค์การสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights-UDHR: 1948) รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คำว่า กระบวนทัศน์ (paradigm): Webster's Dictionary ให้ความหมายว่า to show side by side, compare, exhibit etc. และคำว่า paradigm เป็นคำพ้องของ pattern, model, example (Gove, ed., 1965) ตามนัยดังกล่าว บทความนี้ จึงเป็นความพยายามที่จะนำกระบวนทัศน์สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก ตั้งแต่เริ่ม การก่อตัว คลี่คลายตัว แปลงสภาพ จนกระทั่งตกผลึกประเด้น แล้วนำมาประยุกต์อธิบายตามกรอบคิดในพระสูตร และ พระวินัย ในพุทธศาสนา การที่นำกรอบคิดแบบตะวันตกมาเป็นตัวตั้ง แล้วนำกระบวนทัศน์แบบพุทธมาเป็นตัวเทียบ มิได้หมายความว่ากรอบคิดแบบตะวันตกเป็น มาตรฐานอุดมการณ์แห่งสิทธิมนุษยชน หากแต่เป็นเพียงมาตรฐานเพื่อการเปรียบเทียบ กล่าวคือ คำว่า “สิทธิมนุษยชน” เริ่มประกาศใช้อย่างเป็นทางการใน สังคมตะวันตก แล้วแพร่หลายออกสู่ สังคมนอกตะวันตก จนเป็นที่รับรู้และเข้าใจกันทั่วไป จึงง่ายต่อ

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

การประยุกต์อธิบาย ส่วนเหตุผลที่ต้อง ประยุกต์อธิบาย เพราะสถานการณ์สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกกับแบบพุทธในดินแดนชมพูทวีปสมัยพุทธกาลเมื่อ 2,500 กว่าปีมาแล้ว มีบริบทต่างกัน จึงยากที่จะอธิบายอย่างตรงไปตรงมา อีกทั้งองค์การสหประชาชาติกับพุทธศาสนาดังขึ้นคนละจุดมุ่งหมาย กล่าวคือองค์การสหประชาชาติเป็นองค์กรทางโลก (ฝ่ายอาณาจักร) มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ส่วนพุทธศาสนาเป็นองค์กรทางธรรม (ฝ่ายศาสนจักร) มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์

วิวัจกรของสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก

ในข้อนี้จะเริ่มตั้งแต่ การก่อตัว การคลี่คลายตัว การแปลงสภาพ แล้วตกผลึก ประเด็น เพื่อนำมาประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ ดังนี้

1. การก่อตัว

คำว่า ก่อตัว หมายถึง เริ่มก่อเป็นรูปร่างทางความคิด โดยปรากฏเค้าลางให้เห็นเป็นมิติต่าง ๆ ซึ่งถ้าถือตามมิติทางอภิปรายถือว่ามนุษย์เป็นสมบัติทางธรรมชาติ เช่นเดียวกับสมบัติธรรมชาติอย่างอื่น เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดิน หิน น้ำ และแร่ธาตุต่าง ๆ แต่จะต่างกันตรงที่มนุษย์เป็นสมบัติทางธรรมชาติที่มีชีวิต (living natural treasure) โดยปกติของสิ่งที่มีชีวิต ย่อมมีพลังดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด (life-force) คือ การต่อสู้ การล่า การหนี การแสวงหาความสุข การอ้างว่าตนมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ ไม่ถูกฆ่า ไม่ถูกรุกราน ไม่ถูกกดขี่ ฯลฯ แต่ถ้าเมื่อใดที่ถูกละเมิดสิทธิ ก็จะพยายามป้องกันตนจนสุดความสามารถ ซึ่ง ล็อก (John Locke: อังกฤษ 1632-1704) เรียกสิ่งนี้ว่า สิทธิธรรมชาติ (Natural rights) (เจริญ โฆษณานันท์, 2528: 19) ซึ่งต่างจากสิทธิตามกฎหมาย กล่าวคือ สิทธิตามกฎหมายจะมีผู้ทรงสิทธิ ผู้มีหน้าที่ต้องเคารพต่อสิทธิ มีที่มาแห่งสิทธิซึ่งกฎหมายรับรอง ก่อภาระผูกพันให้ผู้มีหน้าที่ต้องกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อให้สมประโยชน์แก่ผู้ทรงสิทธิ ถ้าเมื่อใดถูกละเมิด กฎหมายก็จะให้ความคุ้มครองโดยสามารถเรียกร้องสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดแต่ สิทธิธรรมชาติมีอยู่เอง มีอยู่โดยไม่ขึ้นกับกาลเวลา ไม่ล่วงพ้นสมัย ใช้ได้ทุกสถานที่ ไม่จำกัดว่าในรัฐใดรัฐหนึ่ง และเป็นสิทธิที่อยู่เหนือกฎหมายของรัฐ คือ รัฐจะออกกฎหมายใด ๆ ให้ผืนสิทธิธรรมชาติมิได้ มิฉะนั้นจะไม่ผลบังคับ

1.1 การก่อตัวของสิทธิมนุษยชนในศาสนาคริสต์: ในช่วงปี ค.ศ. 5-647 มีการตีความคำสอนของศาสนาคริสต์โดยแบ่งแยกระหว่าง ประชาชาติ (ซึ่งเป็นชาติที่

พระเจ้าทรงเลือก) กับ ไม่ใช่ชนชาติยิว (ซึ่งพระเจ้าไม่ทรงเลือก) ระหว่าง ชาวกรีก (ถือตนเองว่าเป็นพวกอารยชน) กับ ไม่ใช่ชาวกรีก (เป็นพวกอนารยชน) ระหว่าง เสรีชน กับ ทาส ฯลฯ ต่อมา เซนต์ ปอล (St. Paul-ค.ศ.?) ได้ประสานความแบ่งแยกให้เป็นหนึ่งเดียว โดยตีความเสียใหม่ว่าในหมู่มนุษย์ “ไม่มีทั้งยิวหรือกรีก ไม่มีทั้งทาสหรือเสรีชน ไม่มีทั้งชายหรือหญิง เพราะพระเจ้าทั้งปวงเป็นหนึ่งในพระเยซูคริสต์ ไม่มีข้อแตกต่างระหว่างยิวและกรีก เพราะพระเจ้าองค์เดียวกันเหนือคนทั้งปวง เป็นที่อุดมสมบูรณ์สำหรับคนทั้งปวงที่เข้าเฝ้าพระองค์” (วีระ โลจาเยะ, 2532: 5)

การที่ เซนต์ ปอล ตีความในลักษณะนี้ แสดงให้เห็นว่าคําลงแห่งสิทธิมนุษยชน ในคำสอนของศาสนาคริสต์ ได้ก่อตัวเป็นรูปร่างทางความคิดอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว

1.2 การคลี่คลายตัวของสิทธิมนุษยชน: เมื่อก่อตัวแล้ว ต่อมาก็คลี่คลายตัวเป็นมิติต่าง ๆ เช่น **1) ในอังกฤษ:** ได้คลี่คลายตัวเป็นมหากฎบัตรแมกนาคาร์ตา (The Great Charter or Magna Carta-ค.ศ. 1215) โดยเรียกร้องสิทธิต่อพระมหากษัตริย์ คือ 1) จะเก็บภาษีโดยไม่ได้รับความยินยอมจากที่ประชุมของนักบวชและบารอนชั้นสูงมิได้ (No taxation without representation) 2) จะงดเว้นใช้กฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมายแก่เฉพาะบุคคลมิได้ (Equality before the law) และ 3) บุคคลจะถูกจับกุมคุมขัง ขบไล่หรือริบทรัพย์สินมิได้ เว้นแต่จะกระทำโดยกฎหมายโดยบุคคลชั้นเดียวกับพวกเขา (His Peers) ครั้นต่อมาพระและขุนนางร่วมมือกันบีบบังคับให้ พระเจ้าจอห์น ทรงลงพระปรมาภิไธยในมหากฎบัตรฯ และในปี ค.ศ. 1689 รัฐสภาได้วางหลัก “Habeas Corpus” (หลักคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา) ที่เรียกว่า “The English Bill of Rights” เพื่อรับรองสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน โดยศาลจะเรียกหลักประกันเงินจำเป็นมิได้ จะลงโทษหนักเกินสมควรมิได้ โทษจะต้องสอดคล้องกับความผิด และจะต้องไม่ลงโทษโดยวิธีทรมานอย่างโหดร้ายทารุณและผิดปกติธรรมดา (กุมพล พลวัน, 2520: 17-18) **2) ในสหรัฐอเมริกา:** แต่เดิมมาดินแดนแห่งนี้เป็นอาณานิคมของอังกฤษ ต่อมาชาวอเมริกันได้เรียกร้องอิสรภาพจากอังกฤษเมืองแม่ จึงเกิดสงครามระหว่างกัน 13 มลรัฐแห่งอเมริกาประสบชัยชนะ จึงประกาศเอกราชเมื่อปี ค.ศ. 1776 ในคำประกาศนี้ ได้คลี่คลายตัวให้เห็นมิติของสิทธิมนุษยชน โดยประกาศว่า เราถือความจริงซึ่งได้ประจักษ์แก่ตัวเองแล้วว่า มนุษย์เราเกิดมามีอรรถเทียมกัน และต่างก็ได้รับสิทธิบางประการซึ่งไม่อาจโอนให้แก่กันได้มาจากพระเจ้า กล่าวคือ สิทธิในชีวิต สิทธิในเสรีภาพ

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

และสิทธิในการแสวงหาความสุข และเพื่อที่จะป้องกันสิทธิเหล่านี้ จึงได้จัดตั้งขึ้นซึ่งรัฐบาลที่ได้รับอำนาจอันชอบธรรมด้วยความยินยอมของประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง เมื่อเป็นเช่นนี้ หากรัฐบาลดำเนินการปกครองเป็นไปในทางที่เป็นปรีกษต่อหลักการดังกล่าวเมื่อใด เมื่อนั้นก็เป็นสิทธิของประชาชนที่จะเปลี่ยนแปลงหรือเลิกล้มรัฐบาลนั้นเสียได้ และกลับสถาปนารัฐบาลใหม่ขึ้นตามที่เห็นว่าจะทำให้เขาได้รับความปลอดภัยและยังความผาสุกให้เกิดขึ้นมากที่สุด (กุมพล พลวัน, 2520: 19) **3) ในฝรั่งเศส:** ได้คลี่คลายตัวเป็นคำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง ปี ค.ศ. 1789 ถือว่าคำประกาศนี้เป็นต้นแบบของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปี ค.ศ. 1948 คำประกาศนี้เกิดจากการที่ชาวฝรั่งเศสไม่พอใจปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะเรื่องการปกครองระบบฟิวดัล (Feudalism) ที่ให้อำนาจพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของแผ่นดิน แบ่งแยกที่ดินออกเป็นแคว้น ๆ แล้วพระราชทานแก่ขุนนาง และขุนนางมีอำนาจสิทธิขาดในดินแดนนั้น ๆ มีอำนาจประหารชีวิตผู้คน และมีการแบ่งแยกที่ดินต่อกันเป็นทอด ๆ ผู้ที่เกิดในที่ดินถือว่าเป็นข้าทาส (serfs) จะอพยพไปอยู่ที่อื่นมิได้ ต้องงานรับใช้ขุนนางตลอดไป จากความไม่พอใจเหล่านี้ ชาวฝรั่งเศสจึงก่อการปฏิวัติ ทำลาย “คุกบาสติล” ซึ่งเป็นสถานที่คุมขังนักโทษการเมือง อันเป็นสัญลักษณ์ของการลงโทษพลเมืองตามอำเภอใจของพระมหากษัตริย์ ในครั้งนั้นชาวฝรั่งเศสได้จับพระมหากษัตริย์ ราชีนี และขุนนาง ประหารชีวิต แล้วยกเลิกระบบฟิวดัล และต่อมาในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1789 ได้มีคำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมืองแห่งฝรั่งเศส โดยมีหลักในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ดังมีคำปรารภว่า

บรรดาผู้แทนของประชาชนชาวฝรั่งเศส ซึ่งประกอบเป็นสมัชชาแห่งชาติได้พิจารณาเห็นว่าความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความหลงลืม ความไม่นำพาต่อสิทธิของมนุษย์เป็นต้นเหตุนำมาซึ่งภัยพิบัติแก่ประชาชนและความเหลวแหลกของรัฐบาลจึงพร้อมกันให้ประกาศเป็นปฏิญญาโดยชัดแจ้ง แสดงถึงสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์อันศักดิ์สิทธิ์และไม่อาจโอนให้แก่กันได้ เพื่อให้ปฏิญญานี้ซึ่งปรากฏอยู่ต่อหน้าบรรดาสมาชิกของสังคมเสมอ นั้น จักได้เตือนให้ทุกคนคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของตนอยู่ทุกเมื่อ เพื่อให้การกระทำของอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อันเป็นไปตามความมุ่งหมายของการจัดการปกครองบ้านเมือง ซึ่งแต่นี้สืบไปจะมีมูลฐานอยู่บนหลักการธรรมดาและไม่อาจจะคัดค้านได้นั้น มุ่งไปในทางที่จะผดุงรักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญ และความเจริญสุขของประชาชน (วีระ โลจายะ, 2532: 37)

ภาพที่ 1: ตราแผ่นดินของฝรั่งเศส
ที่มา: มติชนออนไลน์ (2562: ออนไลน์)

ภาพที่ 1 ภาพตราแผ่นดินของฝรั่งเศส แสดงคำขวัญประจำชาติฝรั่งเศส: คือ เสรีภาพ (Liberté) เสมอภาค (Égalité) ภราดรภาพ (Fraternité) ต่อมาได้นำคำขวัญนี้มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1946 และ ค.ศ. 1958

การก่อตัว คลื่นลายตัว และ การตกผลึก ของสิทธิความเป็นมนุษย์ สรุปลได้ 3 ประการคือ 1) **สิทธิในชีวิต** หมายถึง สิทธิในการมีชีวิตอยู่โดยได้รับความคุ้มครองอย่างปลอดภัย บุคคลย่อมต้องการบางสิ่งสำหรับชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และ ยารักษาโรค และบางครั้งยังต้องการได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เช่น กรณีของคนพิการ คนชรา คนปัญญาอ่อน เป็นต้น 2) **สิทธิในการยอมรับนับถือ** หมายถึง การที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความยอมรับซึ่งกันและกัน ตระหนักถึงศักดิ์ศรี และคุณค่าของชีวิตอันเสมอภาคเท่าเทียมกัน 3) **สิทธิในการแสวงหาความสุขและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ชอบธรรม** แต่ถ้าบุคคลใดกระทำการอันไม่เป็นธรรม ซึ่งเป็นการไม่รักษาตนเองและผู้อื่น เขาก็ควรได้รับการอบรมแก้ไขเสียใหม่ สิทธินี้คาดหวังถึงความสามารถของบุคคลที่จะปกครองตนเอง ตัดสินใจด้วยตัวเองและตระหนักถึงความสำคัญของพัฒนาชีวิตสู่จุดหมาย อันพึงปรารถนา ทำให้ชีวิตสูงส่งประเสริฐขึ้น

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนการทัศน์แบบพุทธ

1.3 การแปลงสภาพเป็นปฏิญาณสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หลังจากผ่านกระบวนการข้างต้น ก็แปลงสภาพ (transformation) เป็นปฏิญาณสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 ถัดจากนั้นก็ตามมาด้วยปฏิญาณอีก 2 ฉบับ คือ ปฏิญาณว่าด้วยสิทธิของเด็ก (Declaration of the Rights of the Child-ค.ศ. 1959) และ ปฏิญาณว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติ (ปฏิบัติ) ต่อหญิง (Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women-ค.ศ. 1967)

ในขั้นตอนของการจัดทำปฏิญาณฯ ได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ ข้อ 68 ที่กำหนดให้มี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Commission on Human Rights) โดยมีนาง Eleanor Roosevelt ภริยาของอดีตประธานาธิบดี Roosevelt แห่งสหรัฐอเมริกาเป็นประธานคณะกรรมการ แรกเริ่มใช้คำว่า “สิทธิของมนุษย์” ‘The Rights of Man’ แต่เกรงว่าอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่า หมายถึงสิทธิของผู้ที่เป็นเพศชาย จึงเปลี่ยนเป็น Human Rights-สิทธิมนุษยชน หลังจากที่มีสมาชิกฯ ลงมติรับรองเมื่อคืนวันที่ 10 ธันวาคม ปี ค.ศ. 1948 ก็ถือว่าปฏิญาณฯ ได้มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการตั้งแต่นั้นมา (แครนสตัน มอริซ, 2527: 56)

โดยสภาพของปฏิญาณฯ มิใช่สนธิสัญญาระหว่างประเทศ ไม่ก่อให้เกิดพันธะทางกฎหมาย หากแต่เป็นเอกสารรับรองสิทธิของความเป็นมนุษย์ หลังจากประกาศใช้แล้ว ก็มีการเชิญชวนให้บรรดาประเทศสมาชิกลงนามให้สัตยาบัน และหาวิธีทำให้มีผลบังคับใช้อย่างจริงจัง เฉพาะส่วนของประเทศไทยได้นำหลักการนี้มาบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ เช่น ฉบับปีพุทธศักราช 2560 หมวด 3 ได้บัญญัติว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย (มาตรา 25-42) เมื่อกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งมีศักดิ์สูงสุดบัญญัติรับรองแล้ว กฎหมายอื่น ๆ ที่มีศักดิ์รองลงมา เช่น ประมวลกฎหมายอาญา หรือประมวลกฎหมายแพ่ง ก็บัญญัติให้ล้อรับกัน จึงทำให้ปฏิญาณฯ มีผลบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

2. สาระของปฏิญาณฯ

เนื้อหาของปฏิญาณฯ มี 30 ข้อ (ผู้สนใจ ศึกษาจากปฏิญาณฯ โดยตรง) แต่ในที่นี้จะสรุปสาระ (ปริตดา เฉลิมเผ่า, 2526: 37-38) คือ

“ใน คำปรารภ ได้แสดงเจตนารมณ์ที่ต้องจัดให้มีปฎิญา ฯ
ว่า 1) มนุษย์เกิดมามีศักดิ์ศรี มีสิทธิเท่าเทียมกัน และไม่อาจโอนให้
แก่กันได้ 2) ถ้าไม่นำพาต่อสิ่งเหล่านี้ก็อาจก่อให้เกิดการกระทำอันป่า
เถื่อนต่อมนุษย์ด้วยกันเอง 3) ถ้าปล่อยไว้เช่นนี้อาจจะนำมา
ซึ่งความรุนแรงและก่อขบถต่อผู้กดขี่ได้ 4) เพื่อที่จะส่งเสริมความ
สัมพันธ์อันดีระหว่างมวลมนุษยชาติ เพราะฉะนั้น 5) สมัชชา ฯ จึงให้
ประกาศว่าจำเป็นต้องมีมาตรฐานแห่งการอยู่ร่วมกันของมวลมนุษย์ขึ้น”

ข้อ 1 กล่าวถึง ปรัชญา (อุดมการณ์) ข้อ 2 วางแนวหลักการพื้นฐาน ข้อ 3
กล่าวถึง เนื้อหาแห่งสิทธิ โดยเริ่มต้นจากสิทธิในการดำรงชีวิต และเสรีภาพ ในข้อต่อ ๆ ไป
เป็นการวาง “เสาหลักต้นแรก” มีสาระครอบคลุมนัยแห่งสิทธิต่าง ๆ ในแง่ของสิทธิทาง
แพ่งและทางการเมือง พอจะแยกสรุป ดังนี้ 1) เสรีภาพจากการถูกบังคับให้เป็นทาสหรือ
ภาระจำยอมใด ๆ 2) เสรีภาพจากการถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงทัณฑ์
ซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติ 3) สิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็น
บุคคลในกฎหมาย ไม่ว่า ณ ที่ใด 4) สิทธิที่จะได้รับการเยียวอย่างได้ผลโดยศาล
5) เสรีภาพจากการถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศโดยพลการ 6) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณา
อย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ 7) สิทธิที่จะได้รับการ
สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย 8) เสรีภาพ
จากการแทรกสอดโดยพลการในกิจส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการส่งข่าวสาร
9) เสรีภาพในการย้ายที่อยู่และการเลือกที่อยู่ 10) สิทธิในที่พักพิง 11) สิทธิในการถือ
สัญชาติ 12) สิทธิที่จะสมรสและสร้างครอบครัว 13) สิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน
14) เสรีภาพในความคิด มโนธรรมและศาสนา 15) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและ
การแสดงออก 16) สิทธิในการชุมนุมและการสมาคมโดยสงบ และ 17) สิทธิที่จะเข้าร่วมใน
การปกครองแห่งประเทศตน และการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมในบริการสาธารณะในประเทศ
ของตน

ข้อ 22-27 ถือว่า เป็น “เสาหลักต้นที่สอง” ได้กล่าวถึงสิทธิในทางเศรษฐกิจ
สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีสาระครอบคลุมนัยแห่งสิทธิต่าง ๆ กล่าวคือ 1) สิทธิในด้านการ
ประกันสังคม 2) สิทธิที่จะทำงาน 3) สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับการทำงาน
ที่เท่ากัน 4) สิทธิที่จะได้พักผ่อนและมีเวลาว่าง 5) สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ
สำหรับสุขภาพและสวัสดิภาพ 6) สิทธิที่จะได้รับการศึกษา และ 7) สิทธิที่จะใช้ชีวิตทาง
ด้านวัฒนธรรมในประชาคมอย่างเสรี

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

ข้อ 28-30 เป็นบทสรุป ซึ่งรับรองว่าบุคคลชอบที่จะได้รับประโยชน์จากระเบียบสังคมและระหว่างประเทศ อันจะอำนวยให้การใช้สิทธิและเสรีภาพ บรรดาที่ได้ระบุไว้ในปฏิญานี้ทำได้อย่างเต็มที่และยังได้เน้นถึงหน้าที่และความรับผิดชอบซึ่งปัจเจกบุคคลมีต่อประชาคมของตน ใน ข้อ 30 ได้ปรามมิให้รัฐ กลุ่มชน หรือบุคคลใดอ้างสิทธิในปฏิญานี้เพื่อที่จะประกอบกิจกรรมหรือกระทำการใด ๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิ และ เสรีภาพใด ๆ ที่ระบุไว้ในปฏิญานี้

3. ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1959 (มี 10 ข้อ) เนื้อหาล้อรับกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 ซึ่งประมวลสรุปสาระ คือ “โดยที่เด็กยังมีความเจริญเติบโตทางร่างกายและจิตใจไม่เต็มที่ ต้องการความคุ้มครองและการดูแลพิเศษ อันรวมทั้งการคุ้มครองด้านกฎหมาย ทั้งก่อนและหลังคลอดด้วย” เพราะฉะนั้น “บัดนี้สมัชชาจึงประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของเด็ก” ในข้อ 2 “ประกาศว่าเด็กสมควรได้รับประโยชน์ตามสิทธิทุกข้อที่กำหนดไว้ในปฏิญญาโดยปราศจากการแตกต่างหรือเหลื่อมล้ำกีดกันเนื่องจากเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด และสถานะอื่น ๆ ของตัวเด็กเองหรือของครอบครัวเด็ก” ข้อ 5 ประกาศว่า “เด็กพึงการบพร้องทางกาย ทางจิต หรือทางสังคม จักได้รับการรักษา การศึกษาและการดูแลพิเศษอันจำเป็นแก่สภาวะของเขา” ข้อ 9 ประกาศว่า “เด็กจักต้องได้รับความคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้ง การทารุณ การตกเป็นเครื่องมือหาเงิน และการตกเป็นวัตถุแห่งการค้า ไม่ว่ารูปแบบใด ๆ”

ส่วน ปฏิญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อหญิง ค.ศ. 1967 (มี 11 ข้อ) เนื้อหาล้อรับกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 ซึ่งประมวลสรุปสาระ คือ “หญิงทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญา โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างใด ๆ ซึ่งทั้งนี้รวมถึงความแตกต่างในเรื่องเพศ” ข้อ 5 ประกาศว่า “หญิงย่อมมีสิทธิเช่นชายในการได้มา เปลี่ยน หรือคงไว้ซึ่งสัญชาติของตน การสมรสกับคนต่างด้าวไม่ก่อผลกระทบในตัวของสัญชาติของภรรยา ไม่ว่าจะโดยทำให้หญิงนั้นได้รับสัญชาติหรือโดยบังคับให้หญิงนั้นถือสัญชาติของสามี” “หญิงจะมีสิทธิเช่นชายในการเลือกคู่ครองอย่างเสรีและในการที่จะสมรส โดยหญิงสมควรใจอย่างเสรีและเต็มที่ หญิงจะมีสิทธิเท่าเทียมชายในระหว่างการสมรสและในการเลิกสมรส” “ในทุกกรณีประโยชน์ของลูกย่อมสำคัญที่สุด บิดา มารดา ย่อมมีสิทธิและหน้าที่เท่ากันในเรื่องที่เกี่ยวกับลูก ประโยชน์ของลูกย่อมสำคัญที่สุดในทุก

กรณี” ข้อ 7 ประกาศว่า “ต้องยกเลิกบทบัญญัติทั้งหลายในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อหญิง”

การประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

ก่อนอื่น จะต้องเข้าใจว่า 1) คำสอนของพุทธศาสนามี 84,000 พระธรรมชั้นธรรมาโศภิตาจะนำมาประยุกต์ทั้งหมดมิได้ ในที่นี้จะหยิบยกมาเฉพาะเท่าที่จำเป็น 2) คำสอนในพุทธศาสนามี 2 ระดับทับซ้อนกันอยู่ คือ ระดับโลกียะ (ระดับจริยธรรม) กับ ระดับโลกุตระ (ระดับอภิปรัชญา) ในบางประเด็นอาจประยุกต์ในระดับจริยธรรม ส่วนบางประเด็นอาจประยุกต์ในระดับโลกุตระ 3) การที่จะเข้าใจสิทธิมนุษยชนในพุทธศาสนาอย่างรอบด้านจะต้องเข้าใจบริบททางสังคมในชมพูทวีปสมัยพุทธกาลเมื่อ 2,500 กว่าปีมาแล้วว่า ดินแดนแถบนี้เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลคำสอนของศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ครั้นต่อมาพระพุทธองค์ทรงนำคำสอนบางเรื่องมาประยุกต์ใช้ในพุทธศาสนา เช่น เรื่อง พระพรหม 4 หน้า ทรงประยุกต์เป็น พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เป็นต้น 4) จะต้องเข้าใจว่า ถ้าถือตาม นามบัญญัติ (Wording) พระพุทธองค์เคยทรงใช้คำว่า “สิทธิมนุษยชน” แต่ถ้าถือตามสาระบัญญัติ (Essence) มีหลายเรื่องที่สื่อความหมายแบบเดียวกัน และ 5) การประยุกต์อธิบายตามกระบวนทัศน์แบบพุทธ จะอธิบายตามกรอบคิดใน พระสูตร และ พระวินัย เป็นหลัก ในที่นี้จะดลสังคมาประยุกต์อธิบาย 3 ประเด็น คือ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และ ฆราวาสภาพ ซึ่งจะกล่าวแต่ละประเด็น ดังนี้

1. การประยุกต์อธิบาย เรื่อง สิทธิเสรีภาพ โดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

คำว่า เสรีภาพ แขนงเดียวกับ สิทธิ คือ ถ้าเสรีภาพใดที่มีกฎหมายรองรับ ก็มีสถานะเป็นสิทธิไปในตัว บางครั้งจึงเรียกว่า “สิทธิเสรีภาพ” คำนี้มาจากรากศัพท์ภาษากรีกว่า ‘eletheria’ แปลว่า “ไปที่ไหนตามใจปรารถนา” เช่น เมื่อ อีพิคเตตัส (Epictetus –กรีก: ก.ค.ศ.?) กล่าวถึงเสรีภาพ เขาจะพูดว่า “ฉันไปที่ไหน ๆ ที่ฉันต้องการ ฉันมาจากที่ซึ่งฉันเองเลือก” (แครนสตัน มอริซ, 2527: 59) แต่เดิมมานั้นเฉพาะเสรีภาพของปัจเจกชน เช่น เสรีภาพทางความคิด ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาหาความรู้ การพิมพ์และเผยแพร่ข่าวสาร เสรีภาพทางการเมือง อิสระภาพหรือเสรีธรรม ในทาง ปรัชญา หมายถึง เจตจำนงเสรีทางการเมือง เสรีภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเดินทาง การท่องเที่ยว การเลือกคู่ครอง การใช้ชีวิต และการเมืองที่รับประกันแก่พลเมืองทุกคน ในทางเทววิทยา

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

หมายถึง อิสรภาพจากการถูกกดขี่ การปราศจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ ปราศจากพันธะ บาบและการตกเป็นทาส ครั้นต่อมาค่อยขยายความถึงสิทธิที่จะเรียกร้องต่อรัฐให้เข้ามา ช่วยเหลือปัจเจกชน หมายรวมถึงเสรีภาพในทางบวก (เสรีภาพที่รัฐจะต้องบริการแก่ เอกชน) ได้แก่ เสรีภาพจากความขาดแคลนและเสรีภาพจากความหวาดกลัว และ เสรีภาพ ในทางลบ (เสรีภาพที่จำกัดอำนาจรัฐมิให้แทรกแซง) ได้แก่ เสรีภาพในการพูดและแสดง ความคิดเห็น และ เสรีภาพในการนับถือศาสนา

ตามกรอบคิดแบบตะวันตก จะเน้นเสรีภาพนอกตัว คือ การไม่ถูกควบคุม บังคับโดยรัฐหรือผู้อื่น ส่วนในราชอาณาจักรไทย ได้นำสาระสำคัญในปฏิญญา มาบัญญัติ ไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับ ถ้านับเฉพาะฉบับ ปีพุทธศักราช 2560 หมวด 3 ได้บัญญัติว่า ด้วย “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย” (มาตรา 25-42) ซึ่งพอจะประมวลสาระบาง มาตรา เช่น มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความ คู่คุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น ธรรม ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทาง ศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับและคุมขัง บุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมาย บัญญัติ การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพใน ชีวิตหรือร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไมมนุษยธรรมจะกระทำมิได้ มาตรา 31 บุคคลย่อม มีเสรีภาพในการถือศาสนา การประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็น ปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิในความ เป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการค้นเคหสถาน หรือที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่

กฎหมายบัญญัติ มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกัน มาตรา 37 บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดก มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ มาตรา 39 การเนรเทศบุคคลสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทย เข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้ การถอนสัญชาติของบุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการเกิด จะกระทำมิได้

ถ้าจะนำเรื่อง สิทธิเสรีภาพ มาประยุกต์อธิบายตามกรอบคิด ในพระสูตร และพระวินัย พอจะแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนี้ 1) ใน **ปวารณาสูตร**: กำหนดให้ภิกษุทำปวารณาต่อกันในวันออกพรรษา (วันมหาปวารณา) โดยเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนระหว่างกัน เพื่อที่จะให้แต่ละฝ่ายได้ชี้แจงแสดงเหตุผล แม้แต่กับพระพุทธเจ้าก็เปิดโอกาสให้ภิกษุทำปวารณาได้เช่นกัน การกระทำดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้แต่ละคนได้สำรวมระวัง มีโอกาสปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตน และเพื่อความเจริญของพระธรรมวินัย แต่ต้องกระทำโดย “เมตตาจิต” มิใช่จ้องจับผิดหรือคิดจะกลั่นแกล้ง ซึ่งตามกรอบคิดสิทธิมนุษยชนถือว่าการที่ผู้ใดจะประพฤติดนอย่างใด ถ้าไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ย่อมเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เพราะแต่ละคนต่างก็เป็นผู้รู้คิด มีเหตุผล มีสำนึกทางมโนธรรม รู้ถูกผิด ดีชั่วควรไม่ควรด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีใครมาว่ากล่าวตักเตือนให้เป็นที่น่ารำคาญใจ และ 2) ใน **จกกวัตติสูตร**: (เรื่อง เบนจศีล) ซึ่งข้อห้ามนี้มีมาก่อนสมัยพุทธกาล โดยพระเจ้าจักรพรรดิจะทรงห้ามประชาชนมิให้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม กล่าวคำเท็จ และดื่มสุรายาเมา ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกกลงโทษโดยจับแขวนไพล่หลังแล้วเอาเชือกเหนียวมัดอย่างมั่นคง โจนผมและประโคนบัณเฑาะว์ แห่งประจันไปตามถนนและตรอกซอกซอย พาออกไปทางประตูเมืองทิศใด ก่อนที่จะประหารชีวิตโดยการตัดศีรษะ ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้ ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะเป็นการประจานให้ได้รับความอับอายเหยียดหยามเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อีกทั้งเป็นการลงโทษโดยวิธีที่โหดร้ายผิดธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม จะต้องเข้าใจว่าชมพูทวีปสมัยนั้นตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคาสอนแบบพราหมณ์ ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระเจ้าจักรพรรดิทรงใช้อำนาจแบบอัตตารูปโดย (ถือตนเป็นใหญ่) ทุกชีวิตภายในแว่นแคว้นเป็นเสมือนสมบัติของพระองค์ ทรงมีสิทธิที่จะลงโทษใคร อย่างไร โดยวิธีใด ก็สุดแล้วแต่จะทรงเห็นสมควร

ลัทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

ในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงนำเรื่อง เบนุจศีล (รวมทั้งวจีหุจรีต) มาสาธยาย ในเชิงจริยธรรมว่า ถ้าไม่ยากให้ผู้อื่นทำอะไรกับเรา ก็อย่าพึงทำอย่างนั้นกับผู้อื่น ดังรายละเอียด ว่า **ข้อ 1)** (เมื่อ) เราเองอยากมีชีวิต ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ถ้าใครจะปลงชีวิตเรา ผู้อยากอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบพอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะปลงชีวิตคนอื่นผู้อยากอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน สิ่งใดตัวเราเองไม่ขึ้นชอบ ไม่พอใจ ถึงคนอื่นเขาก็ไม่ขึ้นชอบ ไม่พอใจเหมือนกัน สิ่งใดตัวเราเองก็ไม่ชอบ ไม่พอใจ โฉนจะพึงเอาไปผูกใส่ให้คนอื่นเล่า **ข้อ 2)** ถ้าใครจะถือเอาสิ่งของที่เรามีได้ให้ด้วยอาการขโมย ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราถือเอาของที่มีผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมย ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น เหมือนกัน (ขยายรายละเอียด เหมือนข้อ 1) **ข้อ 3)** ถ้าใครประพฤติผิดในภรรยาของเรา ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราประพฤติผิดในภรรยาของคนอื่น ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น เหมือนกัน (ขยายรายละเอียด เหมือนข้อ 1) **ข้อ 4)** ถ้าใครจะทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น เหมือนกัน (ขยายรายละเอียด เหมือนข้อ 1) **ข้อ 5)** ถ้าใครจะยุยงให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะยุยงคนอื่นให้แตกแยกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น เหมือนกัน (ขยายรายละเอียด เหมือนข้อ 1) **ข้อ 6)** ถ้าใครจะพุดกะเราด้วยคำหยาบ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราพุดจากคนอื่นด้วยคำหยาบ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น เหมือนกัน (ขยายรายละเอียด เหมือนข้อ 1) และ **ข้อ 7)** ถ้าใครจะพุดจากเราด้วยคำเพ้อเจ้อ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะพุดจากคนอื่นด้วยถ้อยคำเพ้อเจ้อ ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น เหมือนกัน สิ่งใดที่ตัวเราเอง ก็ไม่ชอบ ไม่พอใจ โฉนจะพึงเอาไปผูกใส่ให้คนอื่นเล่า อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมงดเว้นการพุดเพ้อเจ้อด้วยตนเองด้วย ย่อมชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นการพุดเพ้อเจ้อด้วย ย่อมกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นการพุดเพ้อเจ้อด้วย วจีสมาจารของอริยนั้นย่อมบริสุทธิ์ ทั้งสามด้านอย่างนี้) (กรรมกรศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2525: 77)

ถ้านำคำสอนนี้มาประยุกต์อธิบายโดยกรอบคิดของลัทธิมนุษยชน จะได้ว่า ในศีลข้อ 1 (ปาณาติบาต) มิให้ละเมิดสิทธิในชีวิตของผู้อื่น ใน ศีลข้อ 2 (อทินนาทาน) มิให้

ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น ใน ศีลข้อ 3 (กาเมสุมิจจาร) มิให้ละเมิดสิทธิในภริยาของผู้อื่น ใน ศีลข้อ 4 (มุสาวาท) มิให้ละเมิดสิทธิที่จะได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นจริง ไม่หยาบคาย ส่อเสียด กระบหพระเทียบ หรือเพ้อเจ้อเหลวไหล และใน ศีลข้อ 5 (สุราเมราย) มิให้ละเมิดสิทธิของผู้ที่จะได้ติดต่ออย่างมีสติสัมปชัญญะ

3) คำสอนเรื่อง อริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ใน มรรคมืองค์ 8: (วิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความดับทุกข์) องค์ที่ 5 เรื่อง สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สอนว่าผู้มุ่งที่จะบรรลุธรรมขั้นสูงจะต้องไม่ประกอบ “มิจฉาวาณิชา” (อาชีพที่เบียดเบียนชีวิตอื่น) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2531: 769) คือ

สัตตวณิชา คือ การขายอาวุธ อันเป็นอุปกรณ์ซึ่งมีไว้ประทุษร้าย คือสิ่งที่ได้ชื่อว่า อาวุธทุกชนิด เช่น อาวุธปืน อาวุธเคมี ระเบิด นิวเคลียร์ อาวุธอื่น ๆ เป็นต้น อาวุธเหล่านี้หากมีเจตนาเพื่อทำร้ายกัน จะก่อให้เกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน เป็นการทำลายสันติภาพและมิตรภาพ

สัตตวณิชา คือ การค้าขายมนุษย์ อันหมายถึงการจำจวนแลกเปลี่ยนด้วยเงินทองเพื่อสำเร็จความพอใจที่เนื่องด้วยชีวิตมนุษย์ เช่น การซื้อประเวณี ตลอดถึงการค้าขายเด็ก การค้าทาส ตลอดจนการใช้แรงงานเด็กและสตรีอย่างทารุณเพื่อผลกำไร

มังสวณิชา คือ ค้าขายสัตว์เป็นที่ยังมีชีวิต สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร ส่งเสริมทารุณกรรมและเป็นการส่งเสริมให้ทำผิดศีลข้อที่ 1 คือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

มัจฉวณิชา คือ การค้าขายสุราและของมึนเมา โดยการกล่าวครอบคลุมหลักการถึงการไม่ให้ค้าขายสารเสพติดทุก ๆ ชนิด

วิสวณิชา คือ การค้าขายยาพิษ ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ รวมทั้งสารเคมีที่อันตรายต่อชีวิต คน และ สัตว์

ถ้านำคำสอนนี้มาประยุกต์อธิบายโดยกรอบคตินิยมมนุษยชน จะได้ว่าอาวุธเป็นเครื่องมือที่ใช้ล้างผลาญชีวิต ผู้ค้าอาวุธจึงเป็นเสมือนผู้อำนวยความสะดวกในการทำลายชีวิต การค้ามนุษย์ ค้าทาส ค้าแรงงานเด็ก และการค้าประเวณี ถือว่าเป็นการลดค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ มาซื้อขายแลกเปลี่ยน เสมอกับสัตว์หรือวัตถุสิ่งของ การค้าสัตว์เพื่อทำเป็นอาหาร ถือว่าเป็นการยังชีพตนโดยการตัดรอนชีวิตอื่น ส่วนการค้าขายสุรายาเมาหรือสิ่งเสพติด นอกจากจะละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ยังเป็นการละเมิดสิทธิทางสังคม ศาสนา พุทธสอนว่าผู้มุ่งที่จะบรรลุธรรมขั้นสูง ไม่พึงประกอบ “มิจฉาวาณิชา” เพราะทำให้จิตใจคั่งแค้น เศร้าหมอง ไม่สงบพอที่จะบรรลุอุดมธรรมได้

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

4) ในอรรถกถาธรรมบท: เรื่อง สิทธิเด็ก (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2525) ในสมัยเมื่อพระพุทธองค์เสด็จเยี่ยมพระราชบิดาและประยูรญาติที่เมืองกบิลพัสดุ์ ขณะนั้นพระราหุลมีพระชนมายุ 7 พรรษา พระนางยโสธราธิราชรับสั่งให้ราหุลทูลขอพระราชสมบัติ พระพุทธองค์จึงทรงพระราชทาน “อริยทรัพย์” โดยนำออกบรรพชาและให้ตามเสด็จไปด้วย ซึ่งการกระทำนี้ทำให้พระเจ้าสุทโธทนะทรงเสียพระทัยมาก จึงทูลขอว่า ถ้าจะรับเด็กเข้าบรรพชาอีกในคราวต่อไป จะต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองก่อน พระพุทธองค์ก็ทรงมีพุทธบัญญัติตามที่พระราชบิดาร้องขอ หลังจากนั้นผู้ใดจะบรรพชาให้เด็กอีกมิได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตก่อน การที่ทรงมีบัญญัติเช่นนี้ ตามกรอบคิดสิทธิมนุษยชน ถือว่าเป็นการเคารพสิทธิเด็ก คือ ในทุกกรณีประโยชน์ของเด็กย่อมสำคัญที่สุด ฉะนั้นในยามเยาว์วัย เด็กควรมีโอกาสได้ใช้ชีวิตใกล้ชิดกับมารดา บิดา หรือผู้ปกครองให้มากที่สุด

5) สิทธิสตรี ใน อปริหานิยธรรม 7: พระครูสุพลุฒิก (ทวนชัย สุภโร) (2558: 48-53) (ข้อ 5) กล่าวว่า “บรรดาภุมมุตริ กุมารี ให้อยู่โดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่าชื่นใจ” ถ้าถือตามคติแบบพราหมณ์ (ฮินดู) ให้อำนาจแก่ชนชั้นปกครอง มีสิทธิอดคร่าผู้หญิงมาเป็นภรรยา หรือถ้าลักลอบได้เสียกันก่อน แล้วสยุมพรให้หญิงนั้นต้องเลือกตนเป็นสามีที่เรียกว่า “รากษสวิวาห์” การกระทำในลักษณะนี้พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า ย่อมทำให้เกิดการพยาบาททำร้ายจากบุรุษที่คุ้มครองสตรีนั้น สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นต่อพลเมืองลูกหลานไปถึงด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงสอนมิให้ใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือกดขี่ข่มเหง สร้างความเดือดร้อนแก่คนในวรรณะอื่นที่อยู่ใต้การปกครอง จึงสอนให้อนุเคราะห์ต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า เป็นการเคารพในสิทธิของผู้อื่น ให้เกียรติต่อสตรี โดยให้ผู้ชายอยู่ในฐานะผู้คุ้มครองดูแล ไม่มีการพยาบาททำร้ายจากบุรุษที่คุ้มครองสตรีนั้นอยู่ เกิดการพึ่งพาอาศัยกันได้ และช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดเป็นอยู่อย่างสงบสุข ทำให้เกิดความดีงามภายในครอบครัวและสังคม

6) สิทธิเสรีภาพทางความเชื่อและความคิดเห็น ในคำสอนเรื่อง กาลามสูตร (เกสปุตตสูตร): ในสมัยเมื่อพระพุทธผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปแคว้นโกศลชนบท คราวนั้นชนชาวกาลามะ ทูลถามว่ามีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งที่เข้ามา ได้ประกาศเฉพาะวาจาของตน ส่วนของฝ่ายอื่นช่วยกันกระทบกระทั่ง ดุหมั่น พุดกด ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ ส่วนอีกพวกที่เข้ามาก็ประกาศทำนองเดียวกัน พวกเขายิ่งทูลถามว่า “พวกข้าพระองค์มีความเคลือบแคลงสงสัยว่า ใครพูดจริงใครพูดเท็จ ควรเลือกเชื่อฝ่ายใด ?” ในคราวนั้นพระองค์มีคำตอบตรง ๆ

แต่ทรงให้ หลักคิด 10 ประการ คือ 1) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตาม ๆ กันมา 2) อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบ ๆ กันมาตามประเพณี 3) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ 4) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ 5) อย่าปลงใจเชื่อด้วยวิสัยแห่งตรรกะ 6) อย่าปลงใจเชื่อโดยการอนุมาน 7) อย่าปลงใจเชื่อโดยอาการที่ปรากฏตามความรู้สึก 8) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่ตนยึดถือ 9) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเห็นว่า 10) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา หลังจากให้ หลักคิด ก็ทรงแนะนำให้ นำหลักคตินั้นไปสอบถามบัณฑิตว่า ถ้าจะเชื่อหรือไม่เชื่อแบบนั้น จะเป็นที่น่าตำหนิหรือน่าสรรเสริญ แล้วให้นำไปทดลองปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดสุข (เป็นกุศล) ก็พึงปลงใจเชื่อ แต่ถ้าก่อให้เกิดโทษ เกิดทุกข์ (เป็นอกุศล) ก็อย่าปลงใจเชื่อการที่ทรงให้ทั้ง หลักคิดและหลักปฏิบัติ และ พิสูจน์ด้วยตนเอง ก่อนที่จะปลงใจเชื่อ ตามกรอบคิดสิทธิมนุษยชน ถือว่าเป็นการเคารพสิทธิในความเชื่อและความคิดเห็นของชนชาวกาลามะ

7) สิทธิเสรีภาพในระดับโลกทรรศณ: โดยมิตินี้ถือว่าเสรีภาพที่แท้จริง คือ เสรีภาพภายในตน (เสรีภาพทางด้านจิต) คือ ปลอดจากการถูกปิดล้อมโดย “ข้าศึก 3 กองทัพ” (โลก โกรธ หลง) ดังพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 3 ประการเหล่านี้เป็นมลทินภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็นข้าศึกภายใน เป็นเพศฆาตภายใน เป็นผู้จ้องล้างผลาญภายใน โลภะก่อความเสียหาย โลภะทำให้ใจกำเริบ คนไม่รู้เท่าทันว่ามันเป็นภัยที่เกิดขึ้นข้างใน โลกเข้าแล้วไม่รู้orro โลกเข้าแล้วไม่เห็นธรรม พอคความโลภเข้าครอบงำ เวลานั้นมีแต่ความมืดตื้อ

โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นภายในตนเอง ย่อมบั่นทอนคนใจบาป เหมือนขุยไผ่บั่นรอนต้นไผ่ ฉะนั้น

บุคคลเช่นนี้ ผู้ถูกอกุศลธรรมชั่วร้ายที่เกิดจากโลภะ โทสะ โมหะ ครอบงำแล้ว มีจิตถูกบ่อนแล้ว ก็อยู่เป็นทุกข์ มีความคับแค้นเร่าร้อน เปรียบเสมือนต้นสาละ ต้นตะแบก หรือต้นสะคร้อ ก็ตาม ถูกเถาย่านทราย 3 เถา ขึ้นคลุมยอด พันรอบต้นแล้ว ย่อมถึง

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

“ความไม่เจริญ ย่อมถึงความพินาศ ย่อมถึงความเสื่อม ความวอดวาย”

(กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2525: 20)

พระพุทธเวที ได้อธิบายภาวะเสรีภาพทางจิต ว่า

เป็นจิตที่ไม่มีเรื่องติดใจกังวล ไม่มีอะไรค้างใจ ไม่คิดพล่าน ไม่มีความ
กระวนกระวายใจ ไม่งุ่นง่านหงุดหงิด ไม่หงอยเหงาเบื่อหน่าย ไม่หวาดสะดุ้ง ปราศจากภัย
จิตใจสงบ เป็นสุข ไม่มีความโศก ไม่มีธุลีที่ทำ

ให้ชุ่มฉ่ำหรือผ้าหอม ปลอดโปร่งเกษม ผ่องใส เยือกเย็น เิบอ้ม พอใจ หายหิว
จะเดินจะยืน จะนั่ง จะนอนก็เบาใจ วางใจสนิท (พระพุทธเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2531:
246-247)

2. การประยุกต์อธิบาย เรื่อง ความเสมอภาค โดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

ตามกรอบคิดแบบตะวันตก คำว่า ความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียม
แต่ไม่ได้หมายความว่าเท่าเทียมกันในด้านรูปร่างลักษณะ คุณลักษณะ หรือสถานะทาง
เศรษฐกิจและสังคม เพราะโดยสภาพความเป็นจริง บางคนอาจจะเกิดมาเป็นชาย หญิง สูง
ต่ำ ดำขาว อ้วนผอม เล็กใหญ่ แข็งแรง อ่อนแอ ฉลาด โง่ ขยัน ขี้เกียจ ขี้ขลาด กล้าหาญ
เมตตา ขี้โกรธ ใจกว้าง ใจแคบ เสยสละ เห็นแก่ตัว บางคนอาจจะต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา
ต่างความเชื่อความคิดเห็น เป็นต้น ส่วนสถานะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม บางคนอาจจะ
รวยหรือจน เป็นเศรษฐีหรือยาก เป็นชาวไร่ชาวนาหรือกรรมกรแบกหาม เป็นพ่อค้าหรือนัก
ธุรกิจ เป็นข้าราชการหรือนักการเมือง ฯลฯ แต่ทุกคนต่างก็มีความเสมอภาคเท่าเทียม
กันโดยศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ถ้านำเรื่อง ความเสมอภาค มาประยุกต์อธิบายตาม
กรอบคิด ในพระสูตร และ พระวินัย พอละแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ในเบื้องต้นจะเริ่มโดยนำไปเปรียบเทียบกับคติแบบพราหมณ์ (ฮินดู) ที่สอนว่า
มนุษย์ไม่มีความเสมอภาค เพราะเชื่อว่าพรหมลิขิตมนุษย์ 4 เหล่า จากอวยะ 4 ส่วน ซึ่งตั้ง
อยู่ในตำแหน่งสูงต่ำไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ลิขิตวรรณะพราหมณ์จากพระโอษฐ์ วรรณะ
กษัตริย์จากอก (บางที่ว่าจากพระพาหา - แขน) วรรณะแพศย์จากท้อง และวรรณะศูทร
จากเท้า (พุทธทาส อินทปัญโญ, 2531: ออนไลน์) เมื่อแต่ละวรรณะมีที่มาต่างกัน ศักดิ์ศรี
ของความเป็นมนุษย์จึงไม่เสมอกัน

พระราชวรมณี กล่าวถึงกฎประจำวาระที่รจนาไว้ในคัมภีร์มนุธรรมศาสตร์ (คำสอนของพระมนูตามคติฮินดูโบราณ) ซึ่งห้ามคนต่างวาระคบหาสมาคมกัน ว่า

วาระทั้งสี่ถูกห้ามไม่ให้คบหากัน โดยเฉพาะไม่แต่งงานกัน ไม่กินอาหารร่วมกัน คนวาระสูงไม่กินอาหารที่คนวาระต่ำปรุง หรือแม้แต่จะต้อง ถ้ามีเหตุจำเป็นให้ต้องเกี่ยวข้องกัน เช่นใช้ของสาธารณูปโภค มีสระน้ำเดียวกัน เป็นต้น ก็ให้แบ่งเขตกันใช้ หรือป็นระยะที่จะต้องอยู่ห่างจากกันเช่นวาระนั้นห่างจากวาระนี้ 96 ก้าว 40 ก้าว 12 ก้าว เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 167-168)

แต่คติแบบพุทธ ถือว่ามนุษย์เสมอกัน ทั้งในแง่ชาติกำเนิด และ กรรม แตต่างกัน ในแง่การทำหน้าที่ กล่าวคือ โดยชาติกำเนิด ทุกวาระต่างก็ถือกำเนิดจากครุฑมารดา ไม่มีวาระใดมาจากพระโอษฐ์ พระพาหา จากท้อง หรือเท้าของพรหม เหมือนที่พวกพราหมณ์กล่าวอ้าง แต่ที่สมมติเรียกให้ต่างกันก็เพราะการทำหน้าที่ต่างกัน กล่าวคือ ถ้าทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนผู้อื่นก็สมมติเรียกว่า “พราหมณ์” ถ้าทำหน้าที่เป็นนักรบก็สมมติเรียกว่า “กษัตริย์” ถ้าทำมาค้าขายก็สมมติเรียกว่า “แพศย์” ถ้าทำหน้าที่เป็นทาสหรือกรรมกร ก็สมมติเรียกว่า “ศูทร” อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะสมมติเรียกต่างกัน แต่ทุกคนก็เสมอโดยกรรม (การกระทำ) คือ ถ้าทำกรรมดีก็จัดอยู่ในวาระสูง แต่ถ้าทำกรรมชั่วก็จัดอยู่ในวาระต่ำ ดังที่ทรงกล่าวแก่ วาเสฏฐสามเณร และ ภารทวาชสามเณร (สามเณรพวกพราหมณ์) ที่เข้าบรรพชาในพุทธศาสนาว่า

“ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็ตามที่ปรากฏอยู่แล้ว คือ นางพราหมณ์ทั้งหลายของพวกพราหมณ์ มีระดูบ้าง มีครุฑบ้าง คลอดอยู่บ้าง ให้ลูกกินนมอยู่บ้าง อันที่จริงพวกพราหมณ์เหล่านั้นก็ล้วนเกิดจากช่องคลอดของนางพราหมณ์ทั้งนั้น เขาเหล่านั้นก็ล้วนดู่พรหม และ พุดเต็จก็จะประสบแต่บาปเป็นอันมา”

(กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2525: 75)

และทรงกล่าว ใน วาเสฏฐสูตร ว่า

ลัทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

ในหมู่มนุษย์ไม่มีความแตกต่างในเรื่องชาติกำเนิด ความแตกต่างเป็นเพียงโลกสมมุติ คือ ชื่อที่ สมมติเรียกให้แตกต่างกันไป เช่น การแยกพวกตามประเภทของการประกอบอาชีพ ครั้นเวลาล่วงเลยมานาน ก็เชื่อไปตามคำเรียกชื่อนั้น แต่ที่เป็นจริงแล้วมนุษย์จะเป็นไปตามชื่อเรียกนั้นก็หาไม่ หากเป็นไปเพราะกรรมคือการกระทำของตนเองต่างหาก ถ้าจะตัดสินความเป็นพราหมณ์ก็ต้องตัดสินกันด้วยกรรม ไม่ใช่ด้วยชาติกำเนิด ถ้าจะยกให้พราหมณ์อยู่ในวรรณะสูงสุดก็ต้องใช้กรรมเป็นเครื่องวัด ว่า ถ้าทำดีที่สุดก็ถือว่าเป็นผู้อยู่ในวรรณะสูงสุด และใครก็ตามถ้าประกอบคุณธรรมในระดับเดียวกันนั้น ก็ถือว่าเป็นพราหมณ์ได้ไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดมาอย่างไร

ในส่วนของลัทธิสตรี ตามคติฮินดูโบราณถือว่ามิได้มีความเป็นใหญ่ในตัวมาตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งเข้าสู่วัยสาวและมีเหย้าเรือน ซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลอย่างเข้มงวด กวดขันของมารดาบิดาหรือผู้ปกครอง โดยให้การอบรมเลี้ยงดูเสมือนว่าฝึกปรี๊ไว้เพื่อเป็นสมบัติของผู้ชาย มีฐานะเสมอสัตว์เลี้ยงเพื่อขายแก่บุรุษ ปราศจากสิทธิใด ๆ ครั้นโตเป็นสาวและมีครอบครัว ก็ต้องพลัดพรากจากญาติพี่น้องเพื่อปรนนิบัติรับใช้สามีและญาติฝ่ายสามี ครั้นเมื่อไปอยู่กับสามีก็ต้องอยู่ในฐานะสมบัติของสามี ไม่มีอิสระในตน ดังที่ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ เปรียบเทียบว่าเป็นเสมือนวัตถุเพื่อการแต่งงาน องค์กรรมไว้ให้กำเนิดลูก คอยดูแลงานบ้านและสามี (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2526: 159) แต่ในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงยกฐานะของสตรีให้สูงขึ้น และกล่าวถึงสตรี ว่า

“บุรุษจะเป็นปราชญ์รอบรู้ในทุกเรื่องก็หาไม่ได้ แม้สตรีผู้มีปัญญาเห็นในเรื่อนั้น ๆ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์เสมอเหมือนกัน บุรุษจะเป็นปราชญ์รอบรู้ในทุกเรื่องก็หาไม่ได้ แม้สตรีผู้มีปัญญาไตร่ตรองเนื้อความ (มองปัญหาที่ซับซ้อน) ได้รวดเร็วถูกต้อง ย่อมได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์เสมอเหมือนกัน”

(กรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2525: 1141-1142)

พระพุทธองค์ทรงรับสตรีเข้าเป็นนักรบวชในพุทธศาสนา ภิกษุณีรูปแรกคือพระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี แต่ก่อนที่จะอุปสมบทจะต้องรับครุธรรม 8 ประการ คือ 1) แม้วชมานานนับร้อยปีก็ต้องกราบไหว้ภิกษุ แม้วชในวันนั้น 2) ต้องจำพรรษาอยู่ในวัดที่มีภิกษุ 3) ต้องไปถามวันอุโบสถและรับฟังโอวาทจากภิกษุทุกกึ่งเดือน 4) ต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่ายหลังจำพรรษาแล้ว 5) เมื่อต้องอาบัติหนัก ต้องประพุดิมานัต (การเปลื้องตนออกจากอาบัติ) ต้องกระทำในสงฆ์ทั้งสองฝ่าย 6) ต้องเป็นสิกขมานา (สามเณรี) 2 ปี ก่อนจึงขออุปสมบทในสงฆ์สองฝ่ายได้ (7) ต้องไม่บริภาษคำว่าภิกษุไม่ว่ากรณีใด ๆ และ 8) จะว่ากล่าวตักเตือนภิกษุไม่ได้ และที่ยกกว่านั้น คือ ภิกษุณีจะต้องถือศีล 311 ข้อ ในขณะที่ภิกษุถือศีลเพียง 227 ข้อ

ตามบัญญัตินี้ อาจชวนให้คิดว่าฐานะของภิกษุอยู่เหนือกว่าฐานะของภิกษุณี และเป็นการเลือกปฏิบัติต่อสตรี อันที่จริงการเลือกปฏิบัติอาจเป็นได้ใน 2 ลักษณะ คือ เลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม กับเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรม กล่าวคือ ถ้าเงื่อนไขทางกายภาพเหมือนกัน แต่ปฏิบัติต่างกัน ก็ถือว่าเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม แต่ถ้าเงื่อนไขทางกายภาพต่างกัน เช่น การสร้างห้องสุขา “หญิง” ให้ต่างจากห้องสุขา “ชาย” แม้จะดูเสมือนว่าจะเป็นการเลือกปฏิบัติ แต่ก็เป็นการเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรม เพราะโดยเพศสภาพของความเป็นหญิงย่อมต้องการความมิดชิดและความเป็นส่วนตัว ฉะนั้น การที่จะสรุปว่าเป็นการเลือกปฏิบัติต่อภิกษุณีหรือไม่ ต้องคำนึงถึงบริบทส่วนนี้ด้วย โดยเฉพาะการจำพรรษาในวัดที่ไม่มีภิกษุให้ความคุ้มครอง หรือในคราวที่ภิกษุณีต้องท่องเที่ยวจาริกไปเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา จะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของภิกษุ มิฉะนั้นจะถูกคนโฉดกระทำมิติมิร้าย ดังที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นเนื่อง ๆ

อันที่จริงพระพุทธองค์ ถือว่าทั้งภิกษุและภิกษุณี ต่างก็เสมอกันโดยธรรมวินัย “ตามเพศสภาพ” เมื่อเข้ามาเป็นนักรบวชก็เปรียบเสมือนนำดอกไม้หลากสีนานาพันธุ์มาจัดไว้ใน “แจกัน” (ธรรมวินัย) เดียวกัน จึงทรงรับชนทุกหมู่เหล่า แม้กระทั่งหญิงคณิกาก็รับเข้าเป็นนักรบวช เช่น อัมพปาลี (อัมราปาลี) ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ สิริมา เข้าเป็นพุทธบริษัท ขาปซึ่งในรศพระธรรม จึงเลิกประกอบอาชีพหญิงงามเมือง แล้วทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา จนบรรลุโสดาบัน อัฑฒกาสิเถรี (พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ม.ป.ป.: ออนไลน์) ปทุมวดีเถรี หญิงงามแห่งอุชเชนี วิมลเถรี หญิงงามเมืองแห่งเวสาลี (พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ม.ป.ป.: ออนไลน์) อดีตหญิงงามเมืองเหล่านี้ต่างได้บรรลุธรรมขั้นสูงทั้งสิ้น

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

อย่างไรก็ตาม การยกฐานะของสตรีให้สูงกว่าเดิม ได้สร้างความไม่สบายใจให้แก่ ภิกษุบางพวกที่เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดแบบพราหมณ์ ฉะนั้น เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็มีการเพ่งโทษพระอานนท์ ผู้ทูลขอให้สตรีเข้าเป็นนักรบวชใน พุทธศาสนา อันที่จริงพระพุทธองค์ทรงเห็นว่า การนำสตรีเข้ามาเป็นนักรบวชและใช้ชีวิต อยู่ใกล้กับพระภิกษุ ในขณะที่ทั้งสองฝ่ายยังเป็นปุถุชน ย่อมเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดการล่วง ละเมิดพระวินัย และอาจจะบอกคั่นสิกขาได้ง่าย ทรงพยากรณ์ว่าเป็น “1 ใน 5 อนาคต ภัย” ของพุทธศาสนา ดังที่ทรงเตือนสติไว้ใน อนาคตสูตรที่ 3 [80] (อนาคตภัยข้อ 4) ว่า

“ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้อยู่คลุกคลีด้วยภิกษุณีนางสิกขมานาสมณู เทส [(สะ-มะ-นุค-เท-สะ-ผู้แสดงตนเป็นเสมือนสมณะทั้งที่มีใช้สมณะ)] เมื่อมีการคลุกคลีด้วยภิกษุณี นางสิกขมานา สมณูเทส พึงหวังข้อนี้ได้ว่า เธอเหล่านั้นจักเป็นผู้ไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ จักต้องอาบัติเศร้า หมองบางอย่าง หรือจักบอกคั่นสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์”

(กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2525: 93-94)

3. การประยุกต์อธิบาย เรื่อง ภารตภาพ โดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

คำว่า ภารตภาพ: หมายถึง เป็นเสมือนพี่น้องกัน ตามคติแบบคริสต์ที่ว่า

“ผู้เจ้าทั้งปวงเป็นหนึ่งในพระเยซูคริสต์” นอกจากมนุษย์เป็น “หัตถกร” (สิ่งสร้างของพระเจ้า)

(จรัญ โฆษณานันท์, 2528: 19)

ปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่า

“มนุษย์เกิดมาเพื่ออยู่ร่วมกัน มนุษย์จำต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในประเทศหนึ่ง ถ้ามนุษย์คนหนึ่งต้องรับทุกข์เพื่อนมนุษย์อื่นก็รับทุกข์ ด้วย จะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม เหตุฉะนั้น เพียงแต่มนุษย์มี ความอิสระและมีความเสมอภาคจึงยังไม่เพียงพอ คือต้องมีการช่วยเหลือ กันฉันพี่น้องด้วย”

(ปรีดี พนมยงค์, 2530: 25, อ้างถึงใน เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, 2530)

และยังถือว่ามนุษย์เป็น หนี้ตามธรรมจริยา โดยกล่าวว่า

“ตามหลักของข้าพเจ้า มนุษย์ที่เกิดมามีต้องเป็นหนี้ต่อกัน (solidarism) เช่นคนจนนั้น เพราะฝูงชนทำให้จนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยมือ ครั้นมีเครื่องจักรแข่งขันคนที่ทอผ้าด้วยมือก็ต้องล้มเลิก หรือคนที่รวยเวลานี้ไม่ไ้รวยเพราะแรงงานของตนเลย เช่นผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งแต่เดิมมีราคาน้อย ภายหลังที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูง ๆ ดังนั้นราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชน ไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้นจึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหนี้ตามธรรมจริยาต่อกัน จึงจำต้องร่วมประกันภัยต่อกัน”

(ปรีดี พนมยงค์, 2530: 25, อ้างถึงใน เฉลิมเกียรติ พิวนวล, 2530)

ถ้าจะนำเรื่อง ภราดรภาพ มาประยุกต์อธิบายตามกรอบคิด ใน พระสูตร และ พระวินัย พอจะแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนี้

โดยคติแบบพุทธถือว่า “สรรพสัตว์ทั้งหลาย” (รวมทั้งมนุษย์) ต่างก็เป็นญาติพี่น้องกันในสังสารวัฏ คือ ต่างก็เวียนว่ายตายเกิดมานับชาติไม่ถ้วน ตั้งแต่อดีตชาติ ปัจจุบันชาติ และอนาคตชาติ โดยมีกรรม (ดีหรือชั่ว) เป็นเครื่องจำแนกให้ไปเกิดบนสวรรค์ (เทวภูมิ) บ้างในโลกมนุษย์ (มนุษย์ภูมิ) บ้าง หรือ ในนรก (อบายภูมิ) บ้าง ฉะนั้น เป็นไปได้ว่าในสังสารวัฏอันยาวนานนั้น อาจเคยเป็น พ่อ แม่ ลูก สามี ภรรยา หรือญาติพี่น้องกัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ไม่เคยเป็นมารดา ที่ไม่เคยเป็นบิดา ที่ไม่เคยเป็นพี่น้อง ผู้ที่ไม่เคยเป็นบุตร ผู้ที่ไม่เคยเป็นธิดา ไม่ใช่หาได้ง่าย (ในสังสารวัฏนี้) (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2525: 187-189)

ฉะนั้น จึงพึงแผ่เมตตาแก่กัน ดังที่กล่าวใน กรณียเมตตสูตร (เมตตสูตร) ว่า

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงเป็นผู้มีสุขกายสุขใจ มีความเกษม
สำราญเถิด ขอสัตว์ทั้งหลายทุกเหล่าบรรดามี เป็นประเภทเคลื่อนไหวได้
ก็ดี ประเภทอยู่กับที่ก็ดี เป็นสัตว์มีขนาดลำตัวยาว หรือปานกลางหรือ
สั้นก็ดี เป็นสัตว์ตัวใหญ่หรือปานกลางหรือเล็กก็ดี เป็นชนิดตัวละเอียด
(จมนองด้วยตาเปล่าไม่เห็น) ก็ดีหรือ

มีตัวหยาบ (มองเห็นด้วยตาเปล่า) ก็ดี เป็นผู้ที่เกิดแล้วหรือ
กำลังแสวงหาที่เกิดอยู่ก็ดี ขอสัตว์ทั้งปวงนั้นจงเป็นผู้มีความสุขกาย
สุขใจเถิด

(กรรมกรศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2525: 9-10)

คติแบบพุทธสอนว่าเมื่อประกอบบุญกุศลใด ๆ พึงแผ่เมตตาให้ทั้งแก่เทวดา มาร
พรหม มนุษย์ อมนุษย์ เปรต อสุรกาย สัมภเวสี ดวงวิญญาณเร่ร่อน เดรัจฉาน ไม่ว่าสองเท้า
สี่เท้า หลายเท้า หรือไม่มีเท้า โดยไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขต ดัง บทแผ่เมตตา ที่ว่า

สัพเพ สัตตา: สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น
อะเวรา โหนตุ: จงเป็นผู้ไม่มีเวรแก่กันและกันเถิด
อภัยปาชณา โหนตุ: จงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันเถิด
อะนิชา โหนตุ: จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์กาย ทุกข์ใจเถิด
สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ: จงสุขกายสุขใจ พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด

บทสรุป

ตามที่กล่าวมา เรื่อง “สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ” จะเห็นว่าตามกรอบคิดแบบตะวันตก เน้นเสรีภาพนอกตัวคือไม่ถูกครอบงำ
โดยรัฐหรือผู้อื่น แต่แบบพุทธเน้นเสรีภาพในตัว คือ เสรีภาพทางจิต จุดเน้นที่ต่างกันอีกมิติ
หนึ่ง คือ แบบตะวันตกพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์บนพื้นฐานแห่งสิทธิ จึงสร้าง
กำแพงแห่งสิทธิไว้ป้องกันตน ทำให้อยู่อย่างแยกส่วนแบบตัวใครตัวมัน (Individualism) ในขณะที่
แบบพุทธพิจารณาความสัมพันธ์บนพื้นฐานแห่งเมตตา ความเมตตาจึงเป็นเสมือน

สะพานทอดเชื่อมให้หันหน้าเข้าหากัน และให้อยู่กันแบบรวมส่วน (Collectivism) ฉะนั้นจะเป็นการดีไม่น้อยถ้าจะผสาน 2 กระบวนทัศน์เข้าด้วยกัน โดยกระทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบเร่ง ก็จะทำให้กระบวนทัศน์สิทธิมนุษยชนครอบคลุมทุกมิติและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ท้ายที่สุดนี้ จะนำคำกลอนใน บัตรอวยพรปีใหม่ปี พ.ศ. 2531 ของ พุทธทาสภิกขุ ที่สอนให้เคารพในสิทธิเสรีภาพของสรรพสัตว์ในสังสารวัฏ ว่า

จงทำกับเพื่อนมนุษย์โดยคิดว่า
 เขาเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา
 เขาเป็นเพื่อน เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารด้วยกันกะเรา
 เขาก็ตกอยู่ใต้อำนาจกิเลส เหมือนเรา ย่อมพลั้งเผลอไปบ้าง
 เขาก็มี ราคะ โทสะ โมหะ ไม่น้อยไปกว่าเรา
 เขาย่อมพลั้งเผลอบางคราวเหมือนเรา
 เขาก็ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม เหมือนเรา ไม่รู้จักนิพพานเหมือนเรา
 เขาโง่ในบางอย่าง เหมือนที่เราเคยโง่
 เขาก็ตามใจตัวเองในบางอย่าง เหมือนที่เราเคยกระทำ
 เขาก็อยากดี เหมือนเรา ที่อยากดี-เด่น-ดัง
 เขาก็มักจะกอบโกย และ เอาเปรียบ เมื่อมีโอกาส เหมือนเรา
 เขาก็มีสิทธิ ที่จะ บำดี-เมადิ-หลงติ-จมดี เหมือนเรา
 เขาเป็น คนธรรมดา ที่ยึดมั่น ถือมั่น อะไรต่าง ๆ เหมือนเรา
 เขาไม่มีหน้าที่ ที่จะ เป็นทุกข์ หรือตายแทนเรา
 เขาเป็นเพื่อน ร่วมชาติ ร่วมศาสนา กะเรา
 เขาก็ทำอะไรด้วยความคิดชั่วแค้น และผลุนผลันเหมือนเรา
 เขามีหน้าที่รับผิดชอบต่อครอบครัวของเขา มิใช่ของเรา
 เขามีสิทธิที่จะมีสนิยม ตามพอใจของเขา
 เขามีสิทธิ ที่จะเลือก (แม้ศาสนา) ตามพอใจของเขา
 เขามีสิทธิ ที่จะใช้สมบัติสาธารณะ เท่ากันกับเรา
 เขามีสิทธิ ที่จะ เป็นโรคประสาท หรือเป็นบ้า เท่ากับเรา
 เขามีสิทธิ ที่จะขอความช่วยเหลือ เห็นอกเห็นใจ จากเรา
 เขามีสิทธิ ที่จะได้รับอภัยจากเรา ตามควรแก่กรณี

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

เรามีสิทธิ ที่จะเป็นสังคมนิยม หรือ เสรีนิยม ตามใจเขา
 เรามีสิทธิ ที่จะเห็นแก่ตัว ก่อนเห็นแก่ผู้อื่น
 เรามีสิทธิ แห่งมนุษยชน เท่ากับเรา สำหรับจะอยู่ในโลก
 ถ้าเราคิดกันอย่างนี้ จะไม่มีการขัดแย้งใด ๆ เกิดขึ้น

โมกขพลาราม, ไซยา

22 พฤษภาคม 2531

(พุทธทาส อินทปัญญ, 2531: ออนไลน์)

รายการอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กุมพล พลวัน. (2520). *สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กองวิชาการ กรมอัยการ.
- แครงสนั่น มอริช. (2527). สิทธิมนุษยชนคืออะไร?. *เสรีภาพ*, 66(4), 56-59.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2528). *กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทย เส้นขนานจาก...2475 ถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม [กศส.].
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2526, มีนาคม). พระพุทธศาสนาและฐานะของผู้หญิง. *วารสารธรรมศาสตร์*, 12(1), 159.
- เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. (2530.) *ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานเพื่อสังคม.
- ตราแผ่นดินของฝรั่งเศส. (2562, 22 พฤษภาคม). *มติชนออนไลน์*. https://www.matichon.co.th/columnists/news_1504969
- ปริตตา เฉลิมเผ่า, ผู้แปล. (2526, พฤศจิกายน - ธันวาคม). สิทธิมนุษยชน: ปริญญาสาทุกว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. *วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาสหประชาชาติ*, 15(6), 37-38.

- พระครูสุพลวุฒิกร (ทวนชัย สุภโร). (2558, มกราคม - เมษายน). ระบอบสามัคคีธรรม: บทเรียนจากเจ้าลัทธิถึงสังคมไทย. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 2(1), 48-53.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. (2531, พฤษภาคม 22). *บัตร์อวยพร ส.ค.ส. โมกขพลาราม, ไซยา*. <https://th.wikipedia.org/wiki/พระพรหม>
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2531). *พุทธธรรมฉบับขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2533). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2535). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร. (ม.ป.ป.). *พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาโลเณณี*. http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=434&articlegroup_id=102
- วิถีชีวิตของสิทธิมนุษยชน (Human Rights is a way of life). (2556). *แมกกาซีนเสรีภาพ โดยแอมเนสตี้อินเตอร์เนชันแนล ประเทศไทย*, 4(3), 2-39.
- วีระ โลจายะ. (2532). *กฎหมายสิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์; ป.อ. ปยุตโต. (2531). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต).
- อำนวย ยัสโยธา. (2547). *กาลามสูตร: พระสูตรว่าด้วยความเชื่อแบบพุทธกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ยุคข้อมูลข่าวสารครองโลก*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

สิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก: ประยุกต์อธิบายโดยกระบวนทัศน์แบบพุทธ

เอบเซนอิงเวอร์, เอเล็มส์คิต, และ กลาแซร์ เฮนนิ่ง. (2561). Democracy, Constitution and Human Rights รวมบทความทางวิชาการภาษาไทยอังกฤษ และเยอรมัน. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Gove, Philip Babcock (editor in chief). (1965). *Webster's Third New International Dictionary*, Massachusetts. U.S.A.: G. & C. Merriam Company.

Received: May 18, 2022

Revised: July 7, 2022

Accepted: August 25, 2022